

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Teema kokkuvõte # 8

SOOME LÕIMUMISPOLIITIKA LÄHTEKOHAD JA PRAKTIKAD

detsember 2019

RITA-RÄNNE
projekt

RITA-RÄNNE projekt aitab välja töötada teaduslikult põhjendatud innovaatilisi lähenemisi rände ja lõimumise protsesside juhtimiseks Eestis, eesmärgiga aidata kaasa majanduse arengule ja ühiskonna sidususe suurenemisele

SISSEJUHATUS

Teemakokkuvõte tutvustab Soome lõimumispoliitika lähtekohti ja praktikaid täiskasvanute keeleõppes Soome lõimumisseaduses ning täiskasvanud sisserändajatele suunatud õppekavades sedastatult. Siinne ülevaade ei kajasta koolikohustuslikele (kuni 17aastased) sisserändajatele või rändetaustaga isikutele suunatud tegevusi. Selle ülevaate leiab Soome haridusameti (Suomen Opetus-hallitus) [veebilehelt](#).

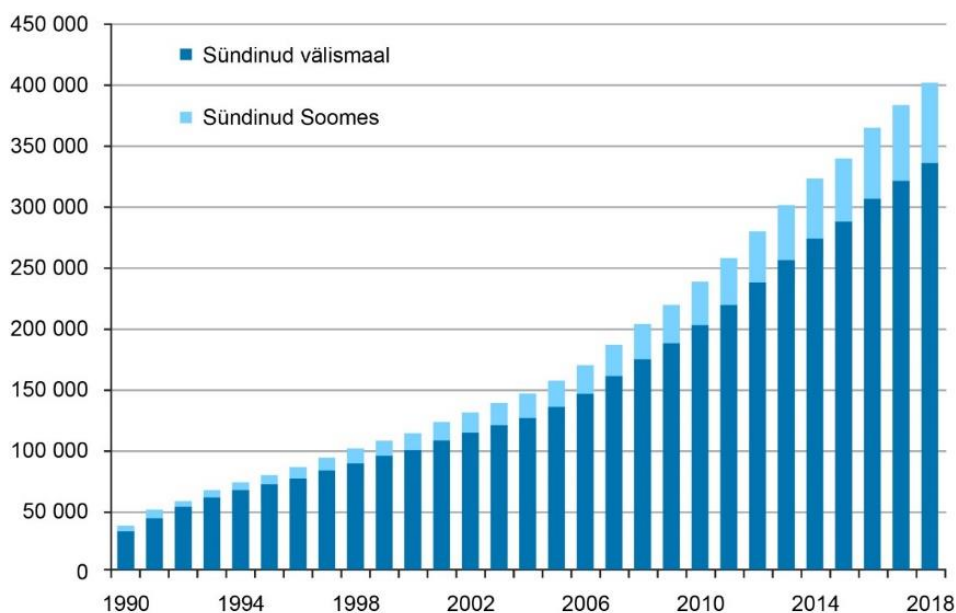
AUTOR

Kristiina Praakli, Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduste instituut

VÄLISPÄRITOLU ELANIKE ARV SOOMES

Välispäritolu elanikkonna osakaal Soome rahvastikust püsis Teise maailmasõja lõpust kuni 1980. a üsna muutumatuna (Tilastokeskus 2017a). Esimesed sõjajärgsed põgenikud võttis Soome vastu 1973. a (Tšiili pagulased), ning veel 1980ndate teises pooles oli Soome iga-aastane pagulaskvoot 100. 2018. a lõpus oli Soome elanike arv 5 517 919 (Tilastokeskus 2019). Sisserände-eelse ajastuga võrreldes (st 1980ndate lõpuni) tähendab see elanikkonna suurenemist ligi poole miljoni võrra viimase kolmekümne aasta jooksul.

1991. a elas Soomes 49 165, veerand sajandit hiljem 384 123 välispäritolu isikut (Tilastokeskus 2017b). Eelmisel aastal ületas Soome välispäritolu elanike arv 400 000 piiri, moodustades kogurahvastikust 7.3% (Tilastokeskus 2019). Valdav enamik välispäritolu elanikest (335 414) on esimese põlve sisserännanud, st nad on sündinud mujal kui Soomes, kuid jõudnud mingil eluetapil, ühel või teisel asjaolul Soome. Teise põlve ehk sisserändajate Soomes sündinud järeלטulijaid elab riigis 67 205. Välispäritolu elanikkonna arvu kasvamist ajavahemikul 1990–2018 visualiseerib joonis 1.

Joonis 1. Välispäritolu elanike arv Soomes 1990–2018. Allikas: Tilastokeskus 2017b

Emakeelena (sm *äidinkieli*) kõnelejate arvu poolest on Soomes kõneldavatest keeltest suurimad riigikeeled soome ja rootsi keel. Nende keelte kõrval kõneldakse Soomes põliskeeltena saami keeli (inarisaami, koltasaami, põhjasaami) ja karjala keelt, autohtonsete keeltena on riigi territooriumil sajandeid kõneldud ja kasutatud Soome romade ning soome ja soomerootsi viipekeelt (vt Praakli 2017: 17–18). Emakeelena muud kui soome, rootsi või saami keelt kõneleb ligi 392 000 elanikku, neist enim on vene (79 225), eesti (49 691) ja araabia (29 462) keele kõnelejaid (vt tabel 1). Nende ja teiste emakeelte kõnelejad (ja nende järeלטulijad) on Soome jõudnud või Soomes sündinud viimase kolmekümne aasta jooksul (vt Praakli 2017: 18–19).

Emakeel	2015	2016	2017	2018
soome	4 865 628	4 857 795	4 848 761	4 835 778
rootsi	290 161	289 540	289 052	288 400
saami	1 957	1 969	1 992	1 995
muud keeled kokku	329 562	353 993	373 325	391 746
vene	72 436	75 444	77 177	79 225
eesti	48 087	49 241	49 590	49 691
araabia	16 713	21 783	26 467	29 462
somaali	17 871	19 059	20 007	20 944
inglise	17 784	18 758	19 626	20 713
kurdi	11 271	12 226	13 327	14 054
pärsia, farsi	8745	10 882	12 090	13 017
hiina	10 722	11 334	11 825	12 407
albaania	9 233	9 791	10 391	10 990
vietnam	8 273	9 248	9 872	10 440
kokku	5 487 308	5 503 297	5 513 130	5 517 919

Tabel 1. Soome rahvastik põhirahva ning sisserännanute emakeelte järgi ajavahemikul 2015–2018.
Allikas: Tilastokeskus 2019

2016. a väljastati Soomes välisriikide kodanikele 39 317 elamisluba, neist enamik (75% ehk 29 465) euroalasse mittekuuluvate riikide kodanikele (TEM 2016). Euroopa Liidu kodanikest registreeris Soomes elukoha ligi kümme tuhat (9852) isikut. EL-i mittekuuluvate riikide kodanikele väljastati elamisluba pererände (8177 ehk 28%), rahvusvahelise kaitse saamise (6375 ehk 21%), õpi- (6348 ehk 21%) ja töörande (5770 ehk 20%) või muudel alustel (1569 ehk 5%). Varjupaigataotlejate arv on viimastel aastatel vähenenud ning Soome tullakse eeskätt tööle või õppima (Sisäministeriö 2019: 11–12).

Alates 2001. a on Soome pagulaskvoot olnud 750 isikut aastas. 2014. ja 2015. a suurendas Soome arvu 1050-le (Maahanmuuttovirasto 2019), 2020. a on Soomel kavas vastu võtta 850 kvoodipõgenikku: 400 Süüria põgenikku Liibanonist ja Türgist, 200 Sambiast, 130 Nigeeriast (Valtioneuvosto 2019).

SOOME LÕIMUMISPOLIITIKA LÄHTEALUSTEST

Lõimumispoliitika tuum on sisserändaja ja teda vastuvõtva riigi suhete loomine ja korraldamine, mida reguleerivad riiklikud poliitikad. Lõimumispoliitika on kogum erinevaid sihipäraseid tegevusi ja meetmeid, mille eesmärk on sisserändaja või sisserändetaustaga isiku lõimumise korraldamine, edendamine ja toetamine vastavalt sihtriigi sedastatud lähtekohtadele ja sihtidele ning nendega seotud poliitikate elluviimine. Lõimumisprotsessi osapoolteks on sihtriigis arvulisse vähemusse kuuluva ühiskonna uus liige (sisserändaja), vastuvõtva ühiskonna liikmed (põhirahvas, keelevähemused), riigi avalik-õiguslikud institutsioonid ja struktuurid, era- ja kolmas sektor.

Lõimumispoliitika kujundamise lähtekohad ja sõnastatud sihid avalduvad lõimumise paljudes kontseptsioonides, strateegiates ja mudelites (vt nt Berry 1992, 1997, 2005; Bertossi 2011). Kuigi lõimumispoliitika jagavad rahvusvahelistest lepetest (nt Euroopa Inimõiguste Konventsioon, ÜRO lapse õiguste konventsioon, Genfi pagulaskonventsioon) tulenevalt paljuski ühiseid (sh üleilmseid) lähtekohti ja põhimõtteid, on need riigiti ühiskondlik-poliitilisest taustast tulenevalt alati koha- ja

kontekstspetsiifilised. Seejuures võib ka lõimumine nii mõiste kui praktikana kanda riigiti erinevaid tähendusnüansse. Riigi ja sisserändajate vastastikuste suhete ehitamise vundament on kontekstspetsiifilisus, millest omakorda tuleneb see, millisena nähakse sisserändaja suhet tema uue koduriigiga (nt isiku õigused ja kohustused, juurdepääs riigikeeleõppele, oma kultuurilise kuuluvuse säilitamise ja arendamise võimalused jne) ning milliseid eesmärke lõimumispoliitikaga täidetakse. Seejuures on lõimumispoliitika ajas muutuvad ja muudetavad, vastavalt üleilmsetele arengutele ning ühiskondlike protsessidele, olles omakorda tihedalt seotud teiste poliitikatega (nt ränne, haridus, tööhõive jt).

RITA-projekti raames on lõimumise kontseptuaalseid aluseid käsitlenud kultuurilise mitmekesisuse töörühm (vt **Teemakokkuvõtte 2**; autorid Marek Tamm, Rein Raud, Martin Ehala, Raivo Vetik), rändepoliitika Kristi Anniste (vt **Teemakokkuvõtte 4**), sestap nendel teemadel siinses teemakokkuvõttes pikemalt ei peatuta.

MIPEX-i (Migrant Integration Policy Index; ee *Sisserändajate lõimumispoliitika indeks*) poliitika-meetmeid ja nende tõhusust hindava **uuringu** tulemustel paigutub Soome sisserändesõbralikkuse poolest uuringus osalenud 38 riigi võrdluses neljandal kohal. Uuringus analüüsiti sisserändajate tööturu, alalise elamisloa, pere taasühinemise, hariduse, võrdse kohtlemise, tervise, poliitilise osalemise ning kodakondsusele juurdepääsu näitajaid.

Mitmete teiste riikidega (nt Saksamaa, Prantsusmaa, Suurbritannia) võrreldes on Soome lõimumispoliitikaalane tegevus lühema ajalooga. Soome teadlikuma lõimumispoliitika kujundamine algas 1990. alguses, mil rändesurve Soomele kasvas eelnevate aastakümnete võrdluses hüppeliselt, olles mõjutatud geopoliitilistest arengutest: nt Nõukogude Liidu lagunemine, kodusõjad ja põgenikekriisid endises Jugoslaavias ja Somaalias, aga ka Soome astumine Euroopa Liidu liikmeks (1995).

1999. a võttis Soome vastu [sisserändajate lõimimise ja varjupaigataotlejate vastuvõtmise seaduse](#) (*Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta*, 493/1999), mis asendati hiljem [lõimumise edendamise seadusega](#) (sm *Laki kotoutumisen edistamisestä*, 30.12.2010/1386). Lõimumisseaduse põhieesmärk on toetada ja edendada lõimumist ja sisserändaja võimalusi osaleda aktiivselt soome ühiskonna tegevustes, edendada võrdseid võimalusi ja võrdset kohtlemist ning positiivset interaktsiooni kõigi rahvastikurühmade vahel. Seadus rakendub nendele Soomes elavatele isikutele, kel on välismaalaste seaduses sätestatult kehtiv elamisluba, elamiskaart või registreeritud elamisõigus Soomes. Sellega on seaduse sihtrühm rahvusvahelise kaitse saajad, tagasirändajad, Euroopa Liidu liikmesriikide ning kolmandate riikide kodanikud.

Soome lõimumispoliitika keskmes on sisserändajate kohanemine Soome ühiskonnas ning edukas jõudmine tööhõivesse (lähemalt Heikkinen ja Lumme-Sandt 2014: 169–172; Kärkkäinen 2017: 29–36 ja sealsed viited). Sisserändaja on ühiskonna täieõiguslik liige ja võrdväärne osaleja selle kõikidel tasanditel. Soome näeb lõimumist ühiskonda tervikuna hõlmava protsessina (piltlikult öeldes ühiskonna kui terviku ehitamist selle kõige väiksematest osadest), kahe-suunalise, mõlemapoolse jagatud vastutusena, kus nii sisserändaja kui ka teda vastu võttev ühiskond osalevad üksteisega kohanemise, sotsialiseerumise ja kaasamise protsessis.

Soome lõimumispoliitika hõlmab erinevaid meetmeid ja tegevusi, et vähendada rühmadevahelist sotsiaalset ebavõrdsust. Oluliseks peetakse, et sisserändaja saavutaks põhirahvaga võrdsed võimalused kõigi õiguste ja kohustuste osas ühiskonnaelu eri valdkondades (majandus, poliitika, kultuur, haridus, sotsiaalia jne). Selle eeltingimus on juurdepääs riigikeeleõppele, hariduse omandamisele, enesetäiendamisele ja tööhõivele. Lõimumispoliitika üks aluseid on riigikeele omandamine: ühine keel on ühiskonnaliikmeid ühendav vahend ühises infoväljas, media- ja

kultuuriruumis, kogukondades ning tööhõives osalemiseks. Samal ajal väärtustatakse ja toetatakse sisserändaja oma identiteedi, keele ja kultuuri säilitamist ja arendamist, mitte sellest eemaldumist.

Soome lõimumispoliitika kuus põhipunkti:

- rändetaustaga perede toetamine;
- täiskasvanud sisserändajate tööhõive edendamine;
- sisserändajate paigutamine kohalikesse omavalitsustesse;
- rahvusvahelise kaitse saajate sujuv ja koordineeritud suunamine kohalikesse omavalitsustesse;
- riigi ja kohalike omavalitsuste hea koostöö;
- kodanikuühiskonna kaasamine lõimumistegevustesse.

Riik toetab sisserändaja lõimumist erinevate teenuste ja tegevuste kaudu, teisalt on lõimumine alati ka individuaalne protsess ning isiku enda vastutus.

Lõimumispoliitika soomekeelne põhimõistestik

Soome lõimumispoliitika keskne, isikule viitav katusmõiste on *maahanmuuttaja* (ee *sisserändaja*). Selle all mõistetakse mis tahes riigi väljaspool Soomet sündinud kodanikku, kelle koduriigiks on ühel või teisel asjaolul saanud Soome (vt Pöyhönen jt 2013: 78–79). Uuemates poliitikadokumentides näikse *maahanmuuttaja* asemel kasutatavat substantiivi *kotoutuja* (ee *lõimuja*). Soomes sündinud teise põlvkonna puhul kasutatakse vanemate päritolule viidates mõistet *ulkomaalaistaustainen* (ee *välispäritolu*), mille all mõistetakse seda, et isiku vanemad on sündinud mujal kui Soomes.

Lõimumispoliitikates ja diskussioonides kasutatavad põhiverbid on *kotoutua* (ee *kodunema, koduse(ma)ks saama*) ja *kotouttaa* (ee *kodundama*) ning neist tuletatud tegevust väljendavad teonimed *kotoutuminen* (ee *lõimumine, integreerumine*) ja *kotouttaminen* (ee *lõimimine, lõiming, integreerimine*). Verbide tuletusalus on substantiiv *koti* (ee *kodu*). Verbide tähendussisu peegeldab Soome lõimumispoliitika peamist lähtekohta: toetada sisserändajat, et ta tunneks end Soomes nagu kodus. Soome poliitikas ja avalikkuses pole tundmatud ka verb *integroitua* ning selle soomekeelsed vasted *sopeuttaa* ja *mukauttaa*.

1990ndatel asuti mõistele *integration* otsima omakeelset vastet. Keelehoolde ettepanekul jõuti rändepoliitika eesmärkidest lähtuvalt verbipaari *kotoutua/kotouttaa* (vt Moilanen 2004). Verbid võeti sisserände- ja pagulaspoliitika nõukoja soovitusel (1997) koheselt kasutusse, kuna on sisult täpsed, kannavad positiivset konnotatsiooni, neil puuduvad kõrvaltähendused ning mis olulisim – verbid toovad üheselt välja Soome lõimumispoliitika põhisisu ja -sihid: selleks, et ühiskonnaga liituja tunneks end Soomes nagu kodus, tuleb talle anda ühiskonnaelus osalemist võimaldavad teadmised ja oskused, toetades samas sisserändaja kultuurilis-keelise päritolu säilitamist ja arendamist.

Soome lõimumisseaduses (§ 3) kannavad mõisted *koutuminen* ja *kotouttaminen* järgmist tähendust:

Kotoutuminen: sisserändaja ja ühiskonna vastastikune areng, mille eesmärk on anda sisserändajale ühiskonnas ja tööhõives vajalikud teadmised ja oskused, toetades samal ajal tema võimalusi oma keele ja kultuuri säilitamiseks.

(... *maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.*)

Kotouttaminen: kodunemise mitmekülgne edendamine ja toetamine ametkondade ja teiste institutsioonide pakutavate meetmete ja teenuste kaudu.

(... *kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.*)

Verbi *kotoutua* (ee *kodunema*) tähendussisu väljendab subjektist (sisserändaja) lähtuvat tegevust, *kotouttaa* (ee *kodundama*) subjektile suunatud tegevust. Sisserändaja kui *koduneja* vaatenurgast mõistetakse kodunemise all oma koha leidmist uues koduriigis, riigi kui *kodustaja/kodundaja* vaatevinklist sisserändaja mitmekülgset toetamist ning ametkondade tegevusi kodunemise edendamiseks. Eestikeelses diskussioonis ja mõistestikus *kodu*-algulisi verbe lõimumiskontekstis ei tunta. **Õigekeelsussõnaraamat (ÕS) 2019** avab verbide tähendussisu järgmiselt: **kodunema:** 1. harjuma, kohanema, end koduselt tundma hakkama 2. omaseks saama, tarvitusele tulema, kasutusele tulema; **kodundama:** koduse(ma)ks tegema. Lõimumisvaldkonna uuemates dokumentides võib tähele panna isikule viitavast substantiivist *maahanmuuttaja* loobumist ning liikumist substantiivi *kotoutuja* (ee *koduneja, lõimuja*) kasutamise suunas.

Lõimumispoliitikat kujundavad seadused ja elluviivad organisatsioonid

Soome ühiskonnakorralduse alused, isiku õigused ja kohustused on sätestatud riigi põhiseaduses ([Suomen perustuslaki](#)). Humanistlikest põhiväärtustest lähtuvas Soome lõimumisseaduses ([Laki kotoutumisen edistamisestä](#)) sätestatakse lõimumise edendamist toetavad meetmed ja teenused ning reguleeritakse lõimumistegevuste korraldamine riiklikul, regionaalsel ja kohalikul tasandil koostöös avaliku sektori ja kodanikuühiskonnaga (vt seaduse soomekeelne kommenteeritud kokkuvõte [veebiraamatuna](#)). Lisaks toetavad ja korraldavad lõimumistegevusi ka teised seadused, nt rahvusvahelise kaitse taotleja vastuvõtmise seadus ([Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta](#), 17.6.2011/746), välismaalaste seadus ([Ulkomaalaislaki](#), 30.4.2004/301), võrdse kohtlemise seadus ([Yhdenvertaisuuslaki](#), 30.12.2014/1325), põhi- kooliseadus ([Perusopetuslaki](#), 21.8.1998/628), gümnaasiumiseadus ([Lukiolaki](#), 10.8.2018/714) jt.

Lõimumispoliitika korraldamine ja edendamine kuulub alates 2012. a tööhõive- ja majandusministeeriumi (sm *Työ- ja elinkeinoministeriö*; TEM) valitsemisalasse. Vastavalt lõimumisseaduses sätestatud, on TEM-i põhiülesanne lõimumispoliitika üldine arendamine, kavandamine ja suunamine. TEM juhendab ja nõustab ELY-keskusi lõimumis- ja etniliste suhete alastes küsimustes. TEM-i haldusalasse kuulub lõimumise kompetentsikeskus (sm *Kotouttamisen osaamiskeskus*). Teistest ministeeriumidest on lõimumisküsimustes oma valitsemisalades peamised vastutajad haridus- ja kultuuriministeerium, sotsiaal- ja tervishoiuministeerium, justiitsministeerium, välisministeerium, teistest institutsioonidest rändeamet (sm *Maahanmuuttovirasto*), haridusamet (sm *Opetushallitus*), tervise- ja heaoluamet (sm *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*), etniliste suhete nõukoda (sm *Etnisten suhteiden neuvottelukunta*; ETNO) ja võrdõigusvoliniku (sm *tasa-arvovaltuutettu*) büroo.

Regionaalsel tasandil on olulisimad ülesanded täita piirkondlikel haldusametitel (sm *aluehallintovirasto*; AVI) ning majandus-, transpordi- ja keskkonnakeskustel (sm *Elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset*; ELY-keskus). AVI koostöös ELY-keskustega vastutab lõimumist edendavate ja toetavate meetmete ja teenuste kavandamine, nõustamine ja järelvalve eest. ELY vastutada on lõimumise regionaalne arendamine, kohalike omavalitsuste ja kohalike tööhõive- ja ettevõtlusbüroode (sm *Työ- ja elinkeinotoimisto, TE-toimisto*; ee *TE-büroo*) nõustamine, juhendamine ja toetamine.

Kohalikul tasandil on vastutusrikkaimas rollis omavalitsused (linnad ja vallad) ning TE-bürood, kes on riigile lähimad partnerid sisserändaja ja riigi vahelise suhtluse, teenuste asjakohasuse ning kättesaadavuse küsimustes. KOV-id koostavad lõimumisseadusele ja riiklikule lõimumisstrateegiale tuginevalt kohalikud lõimumiskavad, TE-bürood vastutavad sisserändajate tööhõive ja lõimumist edendavate tööhõiveteenuste kättesaadavuse eest.

Avaliku sektori kõrval on lõimumistegevustesse kaasatud **era-** (tööturg) ja **kolmas sektor** (kodanikuühiskond).

Individaalsel tasandil korraldab lõimumist sisserändajaga koostatud **isiklik lõimumiskava**.

Lõimumisstrateegiad ja -kavad

Riiklik lõimumisstrateegia VALKO (sm *Valtion kotouttamisohjelma* ehk VALKO) on lõimumispoliitika arendamise, rakendamise ja rahastamise planeerimise alusdokument, milles sõnastatakse lõimumispoliitika eesmärgid ja tegevused nelja aasta lõikes. Strateegia ettevalmistamise eest vastutab TEM. Vaadeldaval perioodil on Soomes koostatud kaks lõimumisstrateegiat: **VALKO I** (2012–2015) ja **VALKO II** (2016–2019), koostamisel on kolmas strateegia, **VALKO III** (2020–2023).

2015. a põgenikekriisi taustal võttis Soome valitsus senise lõimumispoliitika detailsemalt luubi alla, sõnastades lõimumise uued rõhuasetused ja tegevused perioodiks 2016–2019. **VALKO II** hõlmab 69 meedet, sh rahvusvahelise kaitse saajatele kiiremat elukoha määramist; sisserändaja teadmiste, oskuste ja vajaduste kiiremat esmakaardistust, kiiremat keeleõppesse, lõimumiskoolitustele, õppima ja/või tööhõivesse jõudmist, keeleomandamise tõhustamist jne. Eraldi tähelepanu pööratakse lastega perede ja naiste vajadustele.

Praegu käib kolmanda strateegia (**VALKO III**) koostamine, milles sõnastatakse lõimumispoliitika eesmärgid ja tegevused perioodiks 2020–2023.

Kohalike omavalitsuste lõimumiskava (sm *kunnan kotouttamisohjelma*) on omavalitsuse või omavalitsuste koostööna koostatud kohalik lõimumiskava, mis lähtub riiklikus lõimumisstrateegias sõnastatud eesmärkidest ja tegevustest. Lõimumisseadusega sätestatakse lõimumiskava kaheksa põhipunkti, keskmis on lapsed, noored ning tööga mittehõivatud. Lõimumiskava võtab vastu kohaliku omavalitsuse volikogu, kava vaadatakse üle vähemalt kord nelja aasta jooksul.

Näiteid kohalike omavalitsuste lõimumiskavadest:

- **Helsingi:** Kaikkien Stadi - Helsingin kotouttamisohjelma 2017–2021
- **Tampere:** Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2014–2025
- **Oulu:** Yhdessä kotoutuva Oulu. Kotouttamisohjelma 2018–2021

Isiklik lõimumiskava (sm *kotoutumissuunnitelma*) on sisserändaja personaalsetest vajadustest lähtuv tegevusplaan ja teenuste kava, milles lepatakse kokku keeleõppe maht ning teised tema kodunemist toetavad tegevused. Kava koostatakse eelkõige tööga mittehõivatud või toimetulekutoetuste saajate, põhjendatud juhtudel ka teiste puhul. Lõimumiskava sisu lepatakse kokku kolme osapoole vahel (isik-KOV-TE-büroo) maksimaalse kestvusega kuni kolm aastat, mida vajadusel pikendatakse kahe aasta võrra.

Vajadusel koostatakse perele ühine, nn perepõhine lõimumiskava (sm *perheen kotoutumissuunnitelma*). Alaealisele lapsele koostatakse lõimumiskava (sm *alaikäisen kotoutumissuunnitelma*)

vastavalt vajadusele, kuid alati siis, kui laps on saabunud riiki ilma hooldajata (ning on saanud elamisloa).

LÕIMUMIST EDENDAVAD TEGEVUSED JA TEENUSED

Sisserändaja teadmiste, oskuste, pädevuste ja vajaduste esmakaardistus

(Sm *alkukartoitus*) on lõimumisprotsessi üks esimesi etappe, mis püütakse läbi viia võimalikult kiiresti pärast isiku elamisloa/elamiskaardi saamist. Kaardistamise eesmärk on saada võimalikult üksikasjalik ülevaade isiku teadmiste, oskuste ja õpivalmiduse kohta (nt haridustase, varasem õpi- ja töökogemus, soome/rootsi keele oskus jne), et selgitada välja tema vajadused keele- ja kutseõppe ning muude kohanemist toetavate teenuste järele. Kaardistustulemuste alusel koostatakse isiklik lõimumiskava ning püütakse leida tema kodunemist kõige tõhusamalt toetav õpitee (sm *opintopolku*).

Esmakaardistuse korraldamist reguleerib riiginõukogu **määrus**, algatamise ja teostamise eest vastutab TE-büroo (kui isik on töötu töötaja) või kohalik omavalitsus (muudel juhtudel, seotud toimetuleku-toetustega). Esmakaardistus viiakse läbi intervjuu vormis hiljemalt kahe kuu möödudes vastava taotluse esitamisest. Kaardistamise tulemuste põhjal annab TE-büroo või kohalik omavalitsus hinnangu, kas isik vajab personaalse lõimumiskava koostamist, kas ja mis mahu vajab ta lõimumiskoolitust, kas ta õpib omaalgatuslikult või kasutab muid lõimumist edendavaid viise (lähemalt KotoL § 21–22).

Lõimumiskoolitus: õppe sisu, moodulid ja õpiteed

Lõimumiskoolitus (sm *kotoutumiskoulutus*) on mõeldud täiskasvanutele, koolikohustusliku vanuse ületanud sisserändajate kodunemise edendamiseks. Lähtekohtadelt ja ülesehituselt on tegu tulevase tööjõu koolitamisega (sm *työvoimakoulutus*), millega toetatakse isiku kiire(ma)t tööhõivesse jõudmist. Sestap on lõimumiskoolituse sihtrühmaks ennekõike töötajad või töökaotuse riskis sisserändajad. Koolituse keskmes on soome või rootsi keele õppimine ning tööelus ja ühiskonnas vajalike pädevuste omandamine.

Lõimumiskoolituse alusdokument on Soome haridusameti koostatud ***Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet*** (ee *Täiskasvanud sisserändajate lõimumiskoolituse õppekava alused*; kinnitatud 01.02.2012). Õppekava on praegu kehtiv, kuid veel käesoleva aasta jooksul algab koostöös TEM-ga õppekava uuendamine.

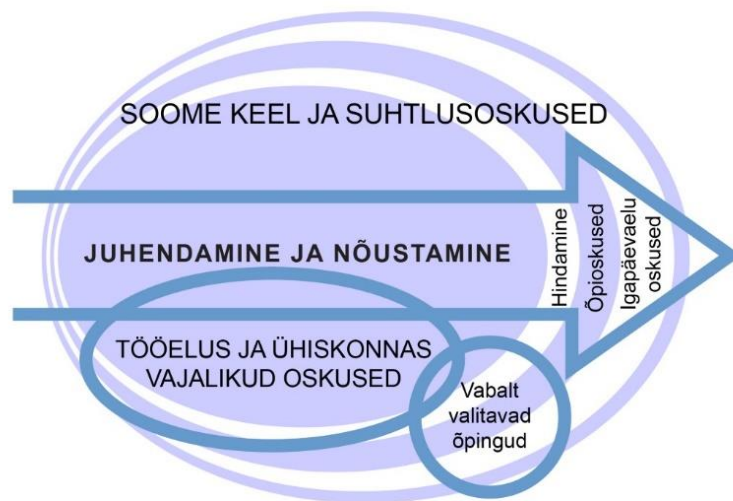
Täiskasvanud sisserändajate lõimumiskoolitus hõlmab järgmisi valdkondi:

- soome või rootsi keele õpe;
- lugemis- ja kirjutamisoskuse õpe (vajadusel);
- ühiskondlikke, kultuurilisi ja igapäevaoskusi arendav õpe;
- tööhõivesse jõudmine või õpingute jätkamine.

Lõimumiskoolituse moodulid ja õpiteed

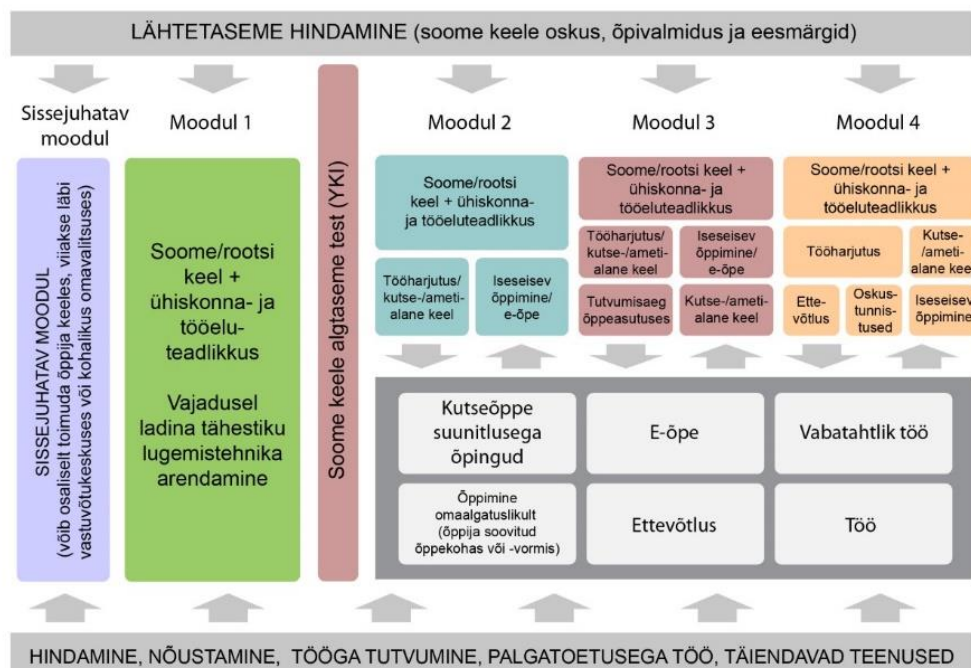
Kuna lõimumiskoolituse sisu lähtub isiku individuaalsetest vajadustest, rakendatakse õppes erinevaid mudeleid, õpiteid ja õppevorme (sh individuaalõpe, e-õpe jne). Koolituse maksimaalne pikkus on 60 õppenädalat (üks õppenädal vastab 35 tunnile), millest soome või rootsi keele ja suhtluspädevuste õpe moodustab 30–40, tööelus ja ühiskonnas vajalike oskuste õpe 15–25 õppenädalat (sm *opintoviikko*).

Lõimumiskoolituse keskmes on soome keele ja suhtluspädevuste arendamine (sm *suomen kieli ja viestintätaidot*), mis on lõimitud tööelus ja ühiskonnas vajalike oskuste (sm *työelämä- ja yhteiskunta- taidot*) omandamisega. Lõimumiskoolituste teemasisu ja mahtu visualiseerib joonis 2.

Joonis 2. Lõimumiskoolituse õpimoodulid. Allikas: Opetushallitus 2012: 13

2017. a viidi läbi õppekava mõningane täiendamine (vt Päivitetyt kotoutumiskoulutuksen toteutusmallit 2017). Õppesse lisandus intensiivne sissejuhatav moodul (sm *orientoiva moduuli*), teise uuendusena soovitatakse õppe tõhustamise ja sisu mitmekesistamise eesmärgil rakendada teatud juhtudel igapäevase seitsme tunni pikkuse kontaktõppe kõrval muid õppevorme, nt osalise ajaga (st vähemas tunnimahus) päevaõpet, kaugõpet, e-õpet, tööharjutust, töökohapõhist õpet jne. Lõimumiskoolituse praegu kehtivaid mudeleid ja peamisi õpiteid illustreerivad joonised 3 ja 4.

Joonis 3. Lõimumiskoolituste uuendatud moodulid. Allikas: Opetushallitus 2017: 2

Sissejuhatav moodul. Kahe kuni viie nädala pikkune sissejuhatav moodul on mõeldud vastuvõtukeskustes viibivatele elamisloa saanud sisserändajatele, kuid kel puudub veel elukoht kohalikus omavalitsuses. Teise sihtrühmana nähakse isikuid, kellele elukoht on määratud, kuid kel puudub veel mingil põhjusel juurdepääs lõimumiskoolitustele. Sissejuhatava mooduli õppeaineid õpetatakse võimaluse korral isiku emakeeles, õpe viiakse läbi kas vastuvõtukeskuses või kohalikus omavalitsuses.

Mooduli ainesisu:

- soome/rootsi keele õpe (algtaseme suuline argikeel; vajadusel lugemisoskuse arendamine ladina tähtedega);
- sissejuhatus ühiskonda (õpetatakse võimaluse korral õppija emakeeles);
- tööturualane teave (tööeluga tutvumine, tööturuteadlikkuse kasvatamine);
- tutvumis- ja õppekäigud õppeasutustesse ja töökohtadesse; KOV-i teenustega tutvumine (nt raamatukogud).

Sissejuhatav moodul (2-5 nädalat)

Joonis 4. Sissejuhatav moodul. Allikas: Opetushallitus 2017: 2

Lõimumiskoolituste uuendatud (2017) mudel (joonis 3) koosneb sissejuhatavast ja neljast põhimoodulist. Moodulite põhisisu on üldjoontes sama (soome või rootsi keele õpe, tööharjutus, iseseisev õpe, e-õpe, kutsealane keel jne), kuid varieerub keeleõppe mahu poolest: koolituse alguse intensiivne keeleõpe väheneb keeleoskuse kasvades, mil omakorda suureneb tööhõivealase koolituse (sh kutsealase soome/rootsi keele õpe) osakaal.

Sissejuhatava ning 1. mooduli ainesisu on kõikidele osalejatele üldjoontes sama. 2.–4. mooduli sisu võib varieeri/u/da vastavalt sihtrühmale ning lõimija isiklikele vajadustele (nt soov suurendada kutseõpingute, ettevõtlusõppe, e-õppe mahtu jne). Alusmudelite puhul rõhutatakse eraldi vajadust pöörata tähelepanu ladina tähestiku tundmaõppimisele.

Moodulite sisu lähtub kolmest võimalikust õpiteest:

1. **Põhitee (sm *peruspolku*):** mõeldud õppijale, kel/kes
 - on õppimiseks valmisolek;
 - oskab lugeda ja kirjutada ladina tähtedega;
 - on varasemalt õppinud vähemalt ühte võõrkeelt;
 - soovib minna tööle, alustada või jätkata kutseõpinguid.
2. **Aeglane tee (sm *hitaasti etenevien polku*):** mõeldud õppijale, kel/kes
 - on vajakajäämisi õpivalmiduses, õppimine on mingitel põhjustel aeglustatud (nt olukord isiklikus elus, lugemis- ja kirjutamisoskus ladina tähtedega vajab harjutamist jne);
 - soovib minna tööle, alustada või jätkata kutseõpinguid.
3. **Kiire tee (sm *nopeasti etenevien polku*):** mõeldud õppijale, kes/kel
 - on keeleõppega harjunud;
 - oskab soravalt lugeda ja kirjutada ladina tähtedega;
 - on väga head õpioskused ja -valmidused iseseisvaks õppimiseks;
 - on omandanud kõrghariduse või tal on akadeemilise õppimise kogemus;
 - soovib minna tööle või jätkata õppimist (sh täiendkoolitustel osalemine jne).

Soome/rootsi keele õpe

Lõimumiskoolituses on kesksel kohal keeleõpe. Lähtuvalt lõimumisseaduses (KotoL § 20) sätestatult eeldatakse osalejatelt kolme aasta jooksul keeleoskustasemele B1.1 ehk **iseseisva keelekasutaja** (sm *toimiva peruskielitaito*) tasemele jõudmist. Taseme saavutanud isik on iseseisev suhtleja, kes kasutab soome või rootsi keelt vastavalt isiklikele suhtlusvajadustele. Tase B1.1 on seatud lähtekohaks, sest see on lävend kutseõppes õppimiseks, mõnedes valdkondades ka eelduseks tööhõivesse sisenemisel. Kuna keeleoskus areneb individuaalselt, püütakse õppes arvestada iga õppija isiklike vajadustega. Keeleõppe keskmes on suhtlusoskuste, pragmaatiliste ja sotsiolingvistiliste pädevuste arendamine (lähemalt Opetushallitus 2012: 27–31).

Muud lõimumistegevused

Hanke Osallisena Suomessa (2010) moodulid ja õpiteed. Soome üks põhjalikumaid alusdokumente sisserändajate tõhusamaks kodunemiseks on Jyväskylän ülikooli juhtimisel koostatud arengustrateegia *Osallisena Suomessa* (tellijä siseministerium). Dokumendi õppesisus võetakse arvesse eri sihtrühmade vajadusi ning õpiteel liikumise tempot (sm *nopea polku*, *peruspolku* ja *hidas polku*, ee *kiire tee*, *põhitee* ja *aeglane tee*; vt lähemalt Pöyhönen jt 2010: 80–118). Dokumendis loetletud lõimumistegevusi rakendati eri omavalitsustes aastatel 2011–2013.

Õppesisus lähtutakse eri sihtrühmade vajadustest, nt:

- lugemis- ja kirjutamisoskusega sisserändajad (sm *luku- ja kirjoitustaidottomat*);
- tööhõivesse mittekuuluvad lapsevanemad (sm *kotiäidit*);
- eakad (sm *iäkkäät*);
- õppimiskustega (sm *oppimisvaikeuksiset*);
- kõrgharidusega (sm *korkeasti koulutetut*);
- tööandega tulnud sisserändajad (sm *työperusteiset maahanmuuttajat*);
- koolikohustuslikud välisparitolu lapsed ja noored (sm *oppivelvollisuusikäiset ulkomaalais-taustaiset lapset ja nuoret*).

OMPPU (=Ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle) -projekti moodulid ja õpited. Projekti üks eesmärke oli töötada välja individuaalsed õpited koolikohustusliku vanuse ületanud sisseandajatele. OMPPU-projekti e-raamatust (OMPPU 2019: 6–11) leiab detailse ülevaate Helsingi, Espoo, Vantaa ning teiste suuremate kohalike omavalitsuste (Tampere, Turu ja Oulu) lõimumispraktikate kohta.

Kotouttamisen SIB ehk Koto-SIB on lõimumiskoolituse kõrval alternatiivne õpited, sisseandajate kiirese väljaõppesse ja tööhõivesse suunamise tööhõiveprogramm, mis aitab tõhusama keeleõppe ja tööharjutuste kaudu sisseandajatel kiiremini tööturule jõuda.

Loetelu täiskasvanuõppe põhidokumentidest

- Täiskasvanud sisseandajate lõimumiskoolituse alused: *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen perusteet* (Opetushallitus 2012a).
- Täiskasvanud sisseandajate lugemis- ja kirjutamisoskuse õppekava alused: *Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteet* (Opetushallitus 2012b).

Lisaks pakutakse täiskasvanud sisseandajatele eri tasemel, mahus ja sisus koolitusi, nt

- Põhiõppejärgne lisaõpe (nn *kymppiluokka*, põhiõppes omandatud teadmiste täiendamine või süvendamine, õpitulemuste parandamine jne);
- Kutseõpinguteks ettevalmistav õpe – (*Ammatilliseen koulukseen valmentava opetus – VALMA*);
- Gümnaasiumiõppeks ettevalmistav õpe – (*Lukiokoulutukseen valmistava koulutus – LUVA*);
- Täiskasvanud sisseandajate lugemis- ja kirjutamisoskuse regionaalne õppekava (*Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon alueellinen opetussuunnitelma – POLKU*).

ARUANDED JA RAPORTID

Lõimumisalase soomekeelse teaduskirjanduse ning strateegiadokumentide (sh seadusandlus, riiklikud ja kohalikud õppekavad, arengudokumendid, raportid jne) hulk on mitmekesine. Alljärgnevalt esitatakse valik viimastel aastatel koostatud uuringutest ja raportitest.

- [Aikuiset maahanmuuttajat perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, perus-opetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Selvitys lukuvuodesta 2010 – 2011. Raportit ja selvitykset 2012: 4 \(vt Jauhola 2012\).](#)
- Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015 (Valtioneuvoston kanslia 2015).
- Suomen kielen lautakunnan kannanotto (Leino ja Harmanen 2017).
- Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi: Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017).
- OECD 2018: Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland (OECD 2018).

- Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpideesitykset III (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019).
- OMPPU-ohjasta maahanmuuttajan perusopetuspolulle. Hankkeen sähköinen julkaisu (OMPPU 2019).

JÄRELVALVE

Lõimumistegevusi seiratakse igal aastal (vt *Kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmä*; vastutaja ja teostaja TEM). Vaatluse all on kuus valdkonda: tööhõive, haridus, tervis ja heaolu, elamine, osalemine ning lõimumise kahesuunalisus. Uusim raport valmib 2019. a jooksul.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Anniste, K. (2019). Töörännet reguleerivad rändepoliitikat. RITA-RÄNNE projekti teemakokkuvõte nr 4. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/4_toorannet_reguleerivad_randepoliitikat.pdf (vaadatud 29.09.2019)
- Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. – *International Migration* 30, 69–85.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. – *Applied Psychology* 46, 5–68.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. – *International Journal of Intercultural Relations* 29, 697–712.
- Bertossi, C. (2011). National Models of Integration in Europe: A Comparative and Critical Analysis. – *American Behavioral Scientist* 55(12), 1561–1580.
- Heikkinen, S. & Lumme-Sandt, K. (2014). Ikääntyvä maahanmuuttaja kuntien kotouttamisohjelmissa ja vanhuspoliittisissa ohjelmissa. – *Gerontologia* 28 (3), 168–183.
- Jauhola, L. (2012). *Aikuiset maahanmuuttajat perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Selvitys lukuvuodesta 2010–2011*. Raportit ja selvitykset 2012: 4. Helsinki: Opetushallitus.
- Kaikkien Stadi. Helsingin kotouttamisohjelma 2017–2021. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2018:29. Kaupunginkanslia. Elinkeino-osasto. https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/maahanmuuttajat/compressed_Koto%20suomeksi.pdf (vaadatud 29.09.2019)
- Kärkkäinen, K. (2017). *Learning, Teaching and Integration of Adult Migrants in Finland*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 594. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kymppiluokka= <https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/peruskoulun-jalkeen-muita-vaihtoehtoja/kymppiluokalla-voit-kehittaa-opiskelutaitojasi/> (vaadatud 12.09.2019)
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (17.6.2011/746). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746> (vaadatud 29.09.2019)
- Laki kotoutumisen edistamisestä (30.12.2010/1386). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386> (vaadatud 29.09.2019)
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493> (vaadatud 29.09.2019)
- Leino, J. & Harmanen, M. (2017). Aikuisten maahanmuuttajien kielenopetuksen laatu on varmistettava. Suomen kielen lautakunnan kannanotto 11.1.2017. <https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen-kielen-lautakunnan-suosituksia/kannanotot/aikuisten-maahanmuuttajien-kielenopetuksen-laatu-on-varmistettava> (vaadatud 29.09.2019)
- LUVA= Lukiokoulutukseen valmistava koulutus – LUVA. <https://opintopolku.fi/wp/lukio-2/lukiokoulutukseen-valmistava-koulutus-luva/> (vaadatud 12.09.2019)
- MIPEX 2015= Migrant Integration Policy Index. Finland. <http://www.mipex.eu/finland> (vaadatud 29.07.2019)
- Moilanen, R. (2004). *Miten uudissanat kotoutua ja kotouttaa ovat kotiutuneet kieleemme?* – *Kielikello* 2. <https://www.kielikello.fi/-/miten-uudissanat-kotoutua-ja-kotouttaa-ovat-kotiutuneet-kieleemme> (vaadatud 27.07.2019)
- OECD (2018). Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. <http://www.oecd.org/publications/working-together-skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-finland-9789264305250-en.htm> (vaadatud 29.07.2019)
- OMPPU-hankkeen projektitoimijat (2019). *Ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle – julkaisu* 2019. <http://www.e-julkaisu.fi/tredum/omppu/mobile.html#pid=1> (vaadatud 29.09.2019)

Opetushallitus. (2012a). *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutuskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012*. Määräykset ja ohjeet 2012: 1. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutuskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf (vaadatud 29.09.2019)

Opetushallitus. (2012b). *Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2012: 2. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. (2017)= *Päivitetyt kotoutuskoulutuksen toteutusmallit 2017*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/188626_koto_koulutusmalleja_2017_final.pdf (vaadatud 12.09.2019)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpide-esitykset II. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017: 5*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79439> (vaadatud 12.09.2019)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2019). *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpideesitykset III julkaisuja 2019: 1*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161285/OKM_1_2019_Maahanmuuttajien%20koulutuspolut.pdf (vaadatud 12.09.2019)

Perusopetuslaki (21.8.1998/628). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (vaadatud 12.09.2019)

POLKU=Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon alueellinen opetussuunnitelma.
http://www.polkuohjausmalli.fi/wp-content/uploads/2014/08/Aikuisten_lukikoulutus_ops.pdf (vaadatud 12.09.2019)

Praakli, K. (2017). *Eesti keel Soomes. ELDIA uuringuaruanne*. – Studies in European Language. Diversity 29.2. Wien, Helsinki, Tartu, Mariehamn, Oulu, Maribor, Johannes Gutenberg-Universität Mainz.

Pöyhönen, S.; Tarnanen, M.; Vehviläinen, E.-M.; Virtanen, A. & Pihlaja, L. (2010). *Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi*. Jyväskylän yliopisto-Soveltavan kielentutkimuksen keskus-Suomen Kulttuurirahasto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pöyhönen, S.; Rynkänen, T.; Tarnanen, M.; Hofman, D. (2013). Venäjänkieliset IT-alan asiantuntijat työyhteisöissä – monikieliset käytänteet, identiteetit ja osallisuuden kokemukset integroitumisessa. – *AFinLAN vuosikirja 2013. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 71*, 77–102. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sisäasiainministeriö. (2013). *Maahanmuuton tulevaisuus 2020 – työryhmän ehdotus. Maahanmuutto*. Sisäasiain-ministeriön julkaisuja 5/2013. Helsinki. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79043> (vaadatud 12.09.2019)

Sisäministeriö. (2019). *Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2019. Maahanmuutto. Sisäministeriön julkaisuja 2019: 22*. Helsinki: Sisäministeriö.

Skogberg, N. et al. (2019). *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Stenman, K. & Pyykkö, R. (2013). *Osallisena Suomessa – hankkeen arviointiraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*. Konserni 29/2013. Helsinki.

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (vaadatud 12.09.2019)

Tamm, M., Raud, R., Ehala, M. & Vetik, R. (2018). Mitmekultuurilise eesti ühiskonna ja lõimumise kontseptuaalsed alused. RITA-RÄNNE projekt teemakokkuvõte nr 2.
https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/teemakokkuvote_2_mitmekultuuriline_uhiskond_loplik.pdf (vaadatud 12.09.2019)

Tampereen kaupungin kotouttamisohjelma 2014–2025. Yhteinen Tampere - näköalojen kaupunki. Tampereen kaupunki.
https://www.tampere.fi/liitteet/k/unnamed_6421/kotouttamisohjelma1425.pdf (vaadatud 12.09.2019)

TEM 2016= Ulkomaalaiset Suomessa. <https://tem.fi/ulkomaalaiset-suomessa> (vaadatud 12.09.2019)

Tilastokeskus 2017a= Väestönkehitys itsenäisessä Suomessa - kasvun vuosikymmenistä kohti harmaantuvaa Suomea.
<https://www.stat.fi/tup/suomi90/joulukuu.html> (vaadatud 12.09.2019)

Tilastokeskus 2017b= Ulkomalaistaustaiset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html> (vaadatud 12.09.2019)

Tilastokeskus 2019= Väestö. Väestörakenne. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html (vaadatud 12.09.2019)

Ulkomaalaislaki (30.4.2004/301). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301> (vaadatud 12.09.2019)

Valtioneuvosto 2019= Suomi vastaanottaa 850 pakolaista vuoden 2020 pakolaiskiintiössä. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/suomi-vastaanottaa-850-pakolaista-vuoden-2020-pakolaiskiintiössä (vaadatud 12.09.2019)

VALKO I. (2012). Valtion kotouttamisohjelma: Painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 27/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö.

VALKO II. (2016). Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

VALMA= Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus. <https://opintopolku.fi/wp/ammattillinen-koulutus/%EF%BB%BFammattilliseen-peruskoulutukseen-valmentava-koulutus/> (vaadatud 12.09.2019)

Valtioneuvoston kanslia. (2015). *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325> (vaadatud 12.09.2019)

Yhdessä kotoutuva Oulu. Kotouttamisohjelma 2018–2021.

https://www.ouka.fi/documents/526368/0/Oulun_kotouttamisohjelma.pdf/2abb9df0-f683-4ae5-8ad3-63c34b89443c (vaadatud 12.09.2019)